

ΤΟ ΚΡΑΝΙΟ ΤΩΝ ΠΕΤΡΑΛΩΝΩΝ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΚΟΥΦΟΣ

Καθηγητής Παλαιοντολογίας, Α.Π.Θ.

Ιστορικό

Το σπήλαιο των Πετραλώνων βρίσκεται κοντά στο χωριό Πετράλωνα, περίπου 50 km από τη Θεσσαλονίκη στις παρυφές του βουνού "Κατσίκια". Το σπήλαιο δημιουργήθηκε μέσα στους τεφρούς ασβεστολίθους του Α. Ιουρασικού. Η ύπαρξη του σπηλαίου ήταν άγνωστη μέχρι το 1959, όταν ομάδα κατοίκων του χωριού Πετράλωνα στην προσπάθειά τους να βρουν νερό, ανακάλυψαν το σπήλαιο. Ένα χρόνο μετά την ανακάλυψη του σπηλαίου μια ομάδα κατοίκων του χωριού μπήκε στο σπήλαιο για να το εξερευνήσει. Μεταξύ των ευρημάτων ήταν και το κρανίο του ανθρώπου καλυμμένο πλήρως από σταλαγμιτικό υλικό. Οι κάτοικοι ειδοποίησαν το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και το κρανίο παρελήφθη από τους Καθηγητές Π. Κόκκορο και Α. Κανέλλη και μεταφέρθηκε στο Μουσείο του Εργαστηρίου Γεωλογίας και Παλαιοντολογίας, όπου φυλάσσεται μέχρι σήμερα. Πολλοί ερευνητές, επισκέπτονται κάθε χρόνο το Εργαστήριο για να μελετήσουν το κρανίο, που αποτελεί ένα παγκόσμιας σημασίας εύρημα..

Τα ευρήματα του σπηλαίου των Πετραλώνων

Μετά την ανακάλυψη του σπηλαίου έγιναν συλλογές απολιθωμάτων και σήμερα υπάρχει μεγάλος αριθμός. Τα απολιθώματα αυτά ανήκουν σε διάφορα ζώα κυρίως θηλαστικά, αλλά υπάρχουν και πολλά υπολείμματα πτηνών. Τα απολιθώματα του σπηλαίου έχουν διαφορετική προέλευση. Σημαντικός αριθμός αυτών ανήκει σε ζώα, που χρησιμοποιούσαν το σπήλαιο ως κατοικία (αρκούδες, ύαινες, νυχτερίδες), αλλά υπάρχουν και απολιθώματα ζώων, που αποτελούσαν την τροφή των παραπάνω, όπως ελάφια, άλογα, βοοειδή, αγριόχοιροι, καθώς και ζώων, που μεταφέρθηκαν από το νερό και αποτέθηκαν μέσα στο σπήλαιο. Η απολιθωμένη πανίδα του σπηλαίου περιλαμβάνει διάφορα θηλαστικά ζώα, όπως αρκούδες και ύαινες, που είναι ιδιαίτερα άφθονες. Επίσης, τα απολιθώματα των νυχτερίδων αφθονούν, ενώ έχουν βρεθεί και απολιθώματα διαφόρων τρωκτικών και πτηνών. Από τα φυτοφάγα ζώα, που αποτελούσαν την τροφή των διαφόρων σαρκοφάγων, που ζούσαν στο σπήλαιο,

έχουν βρεθεί απολιθώματα αλόγων, βοδιών, βισώνων, ελαφιών, αγριόχοιρων και ρινόκερων.

Μορφολογικά χαρακτηριστικά του κρανίου

Το κρανίο των Πετραλώνων είναι πολύ καλά διατηρημένο και αποτελεί παγκοσμίως ένα από τα καλλίτερα διατηρημένα της χρονικής περιόδου που αντιπροσωπεύει. Χαρακτηρίζεται από παχιά οστά του κρανίου, έντονα υπερόφρυα τόξα με πολλές αεροφόρες κοιλότητες, σχετικά επίπεδο μετωπικό, μικρό προγναθισμό, πλατύ ρινικό ανοίγμα και μικρή σχετικά αναθόλωση του κρανίου. Ο όγκος της εγκεφαλικής του κάψας υπολογίζεται σε 1200 cm³ περίπου. Ορισμένα από τα χαρακτηριστικά του κρανίου (παχιά οστά, μεγάλο ινιακό όγκωμα, επίπεδο μέτωπο) είναι πρωτόγονα και μοιάζουν με εκείνα των πλέον εξελιγμένων μορφών του *Homo erectus* (Ανθρωπος ο όρθιος). Αλλα χαρακτηριστικά του κρανίου, όπως το μεγάλο ρινικό άνοιγμα, είναι πιο εξελιγμένα και είναι παρόμοια των νεαντερταλίων. Για το λόγο αυτό το κρανίο των Πετραλώνων θεωρείται ότι ανήκει στις μεταβατικές μορφές από το *Homo erectus* στο *Homo sapiens* (Ανθρωπος ο έμφρων). Η ομάδα αυτή των ανθρωπιδών είναι γνωστή ως «πρώιμοι *Homo sapiens*».

Ηλικία του κρανίου

Η χρονολόγηση του κρανίου των Πετραλώνων βασίστηκε στο ίδιο το κρανίο δεδομένου ότι η ακριβής θέση εύρεσής του δεν μπορεί να προσδιοριστεί και η πανίδα, που το συνόδευε, δεν είναι γνωστή. Με βάση τα δεδομένα αυτά ο προσδιορισμός της ηλικίας του κρανίου μπορεί να γίνει συγκριτικά με άλλα γνωστής ηλικίας ευρήματα με τα οποία παρουσιάζει παρόμοια μορφολογικά χαρακτηριστικά και βρίσκονται στο ίδιο εξελικτικό στάδιο. Η κάλυψη του κρανίου με σταλαγμιτικό υλικό είναι επίσης ένα στοιχείο που μπορεί να βοηθήσει στον προσδιορισμό της ηλικίας του, δεδομένου ότι μπορεί να χρονολογηθεί με απόλυτες μεθόδους. Η μορφολογική σύγκριση του κρανίου έδειξε μεγάλη ομοιότητα με το κρανίο του Broken Hill (Αφρική), το οποίο χρονολογείται στις 200.000 χρόνια. Χρονολογήσεις που έγιναν στο σταλαγμιτικό υλικό του κρανίου έδωσαν ηλικίες 196.000± 40.000 και 260.000 χρόνια. Με βάση τα παραπάνω το κρανίο των Πετραλώνων ανήκει στις μορφές του τέλους του Μ. Πλειστοκαίνου ή των αρχών του Α. Πλειστοκαίνου με μια ηλικία 200.000 χρόνων περίπου.

Βιβλιογραφία

- Hennig, G. J., Herr, W., Weber, E. & Xirotiris, N. I. (1981). ESR-dating of the fossil hominid cranium from Petralona Cave, Greece. *Nature*, **292**:533-536.
- Latham, A. G. & Schwarz, H. P. The petralona hominid site: Uranium-series re-analysis of "layer10" calcite and associated palaeomagnetic analyses. *Archaeometry*, **34**:15-140.
- Μαρίνος, Γ., Γιαννούλης, Π. & Σωτηριάδης Λ. (1965). Παλαιοανθρωπολογικά έρευνα εις το σπήλαιο των Πετραλώνων. *Επιστημονική Επετηρίς της Φυσικομαθηματικής Σχολής του Α.Π.Θ.*, **5**:149-204.
- Μελέντης, Ι. (1980). Παλαιοντολογία Σπονδυλωτών. *University Studio Press*, σελ.1-723.
- Stringer, C. (1983). Some further notes on the morphology and dating of the Petralona hominid. *Journal of Human Evolution*, **12**:731-742.
- Stringer, C., Howell, F. C. & Melentis, J. (1979). The significance of the fossil Hominid skull from Petralona, Greece. *Journal of Archaeological Science*, **6**:235-253.
- Τσουκαλά, Ε. (1989). Συμβολή στη μελέτη της παλαιοπανίδας των μεγάλων σπονδυλωτών (Carnivora, Perissodactyla, Artiodactyla) του σπηλαίου των Πετραλώνων Χαλκιδικής. *Διδακτορική διατριβή Α.Π.Θ.*, σελ. 1-360.

Λεζάντες σχημάτων

- Σχ. 1. Κρανίο αρκούδας (*Ursus denningeri*), που βρέθηκε στο σπήλαιο των Πετραλώνων. Φωτο Γ. Δ. Κουφός
- Σχ. 2. Κρανίο σπηλαίας άρκτου (*Ursus spelaeus*), που βρέθηκε στο σπήλαιο των Πετραλώνων. Φωτο Γ. Δ. Κουφός
- Σχ. 3. Το κρανίο του σπηλαίου των Πετραλώνων. Φωτο Γ. Δ. Κουφός